

Позиція Світової організації торгівлі стосовно війни Російської Федерації проти України

I. Ус, кандидат економічних наук

Розглянуто офіційні заяви СОТ та окремих провідних міжнародних фінансових інституцій стосовно війни Російської Федерації проти України. Запропоновано необхідні кроки для подальшого діалогу із СОТ щодо зазначеного питання.

Пропозиції

- Самостійно або спільно із країнами-учасницями СОТ, які запровадили санкції проти Російської Федерації, звернутися до Секретаріату СОТ із проханням чіткіше артикулювати свою позицію стосовно агресії Російської Федерації проти України.
- Під час перемовин стосовно модернізації СОТ запропонувати зміни до положень статті XXI Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (далі – ГАТТ), які б автоматично запроваджували скасування режиму найбільшого сприяння для держави-учасниці СОТ, якщо ця держава здійснить воєнну агресію проти іншої держави.

Одразу після початку повномасштабної воєнної агресії Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 р. значна кількість іноземних держав і міжнародних інституцій засудили такі дії. Не винятком стали й міжнародні економічні організації. Проте зміст їхніх заяв був децю іншим.

Світовий банк у своїй заяві від 24 лютого 2022 р., а Міжнародний валютний фонд у заяві від 25 лютого 2022 р. висловили підтримку Україні. Проте в обох заявах не згадувалося про Російську Федерацію, яка здійснила агресію. Про те, що саме Російська Федерація здійснила акт агресії, Світовий банк¹ та МВФ² зазначили лише 8 березня 2022 р. у коментарях своїх очільників.

Певна відмінність спостерігалась у риториці Світової організації торгівлі. Першу заяву від керівництва СОТ щодо ситуації в Україні було зроблено 2 березня 2022 р. (на сьомий день після початку воєнних дій). Водночас у заяві не згадувалася Російська Федерація. Більше заяв від СОТ з приводу ситуації в Україні не було³.

Секретаріат СОТ не згадує про війну в Україні, попри виникнення дискусії про перспективи виключення Російської Федерації із СОТ, а також рішення держав G7 та інших дев'яти держав⁴ щодо скасування режиму найбільшого сприяння (далі – РНС) для російських товарів. РНС є базовим прин-

¹World Bank Mobilizes an Emergency Financing Package of over \$700 million for Ukraine. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/03/07/world-bank-mobilizes-an-emergency-financing-package-of-over-700-million-for-ukraine>

²Comments on Ukraine by IMF MD Georgieva at FT Climate Capital Conference. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/03/09/tr030822-comments-on-ukraine-by-imf-md-georgieva-at-ft-climate-capital-conference>

³Станом на 22 березня 2022 р.

⁴Албанія, Австралія, Ісландія, Республіка Корея, Молдова, Чорногорія, Нова Зеландія, Північна Македонія, Норвегія.

ципом права СОТ⁵, і такий крок позбавляє Російську Федерацію ключових торгових переваг як члена СОТ, адже продукти російських компаній більше не отримуватимуть РНС в країнах, на які припадало 53 % експорту товарів від загального експорту Російської Федерації у 2021 р.⁶

Правовим підґрунтям відмови Російській Федерації у застосуванні до неї РНС стала стаття XXI ГАТТ, в якій визначено можливість винятків із застосування положень Угоди з міркувань безпеки.

Також зазначені країни призупинили приєднання Білорусі до СОТ.

З початку існування системи ГАТТ/СОТ – 1947 р. – країни-учасниці цієї організації утримувались від застосування статті XXI ГАТТ. Вперше цю статтю застосувала Російська Федерація у вересні 2016 р. З того моменту статтю було застосовано ще шість разів⁷.

Щодо дискусії про виключення Російської Федерації із СОТ, то постійний представник цієї країни при СОТ Д. Лякішев звернувся до країн-учасниць з проханням утримуватися від обговорення питань і подій, які виходять поза межі діяльності СОТ, стверджуючи, що правила організації не дозволяють призупинити членство чи виключити державу з неї⁸.

У практиці СОТ не було прецеденту призупинення членства чи виключення країни з організації, проте такі приклади є в історії існування інших торговельних блоків. Південноамериканський торговий блок (Mercosur) призупинив членство Парагваю (з 2012 р. по 2014 р.) та Венесуели (у 2017 р.). У обох випадках причиною призупинення стала нездатність підтримувати демократичний порядок у цих країнах.

У правовій базі СОТ немає конкретного положення щодо призупинення членства або виключення країни-учасниці зі складу СОТ. Проте відповідно до статті X Угоди про заснування Світової організації торгівлі⁹ дві третини членів СОТ можуть змінити права та обов'язки країни-учасниці цієї організації. Якщо країна, щодо якої було змінено права та обов'язки, відмовляється погодитися з цим, то три чверті країн-учасниць можуть виключити її із СОТ. Зважаючи на те, що 141 зі 193 членів Організації Об'єднаних Націй проголосували за резолюцію, яка засуджує вторгнення Росії в Україну¹⁰, вірогідним є отримання необхідної кількості голосів і серед учасників СОТ. Доцільним є просування тези про те, що в міжнародній економічній інституції, яка займається мирним вирішенням торговельних суперечок, не повинно бути місця для держав, які ініціюють воєнні конфлікти.

Крім того, аналітики зазначають, що на дванадцятій Конференції міністрів держав-учасниць СОТ, призначеній на 13 червня 2022 р., замість обговорення питань реформування СОТ, а також спрощення процедур світової торгівлі, найімовірніше, обговорюватимуться кроки країн щодо скасування РНС для Російської Федерації, а також перспективи призупинення її членства чи виключення із СОТ¹¹. Відповідно, постане питання інституційних змін СОТ щодо створення відповідних механізмів реакції у разі воєнної агресії держави-учасниці СОТ, особливо пов'язаної зі цілеспрямованим знищенням цивільних громадян та інфраструктури іншої держави.

⁵Statement by Executive Vice-President Dombrovskis on EU Decision to Stop Treating Russia as a Most-Favoured-Nation at the WTO. URL: https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024/dombrovskis/announcements/statement-executive-vice-president-dombrovskis-eu-decision-0_en

⁶Розраховано за даними Міжнародного торговельного центру. Див.: <https://cutt.ly/ySIN56p>

⁷den Bossche Peter Van, Akpofure Sarah. The Use and Abuse of the National Security Exception under Article XXI(b)(iii) of the GATT 1994. URL: <https://cutt.ly/nSIMWC0>

⁸Russia responds to Ukraine's call to suspend it from the @wto/ URL: <https://twitter.com/bbaschuk/status/1500880199495335938>

⁹Угода про заснування Світової організації торгівлі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_342#n122

¹⁰General Assembly resolution demands end to Russian offensive in Ukraine. URL: <https://news.un.org/en/story/2022/03/1113152>

¹¹Russia's invasion of Ukraine turns WTO meeting on its head/ URL: <https://thehill.com/opinion/international/598782-russias-invasion-of-ukraine-turns-wto-meeting-on-its-head>